

ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Τοῦ κ. ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ Ι. ΛΟΓΟΘΕΤΗ

Ι. Ἀρχαιότης

Ἡ σημερινή «φιλοξενία ἐπὶ πληρωμῇ», ἡ ὁποία παρέχεται ὑπὸ τῶν ξενοδοχείων, ἔχει μίαν ἱστορικὴν καταβολήν, ἀναγομένην εἰς παρωχημένους χρόνους. Ἐνωρὶς ἤδη κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἡ φιλοξενία εἰς τὴν ἰδεαλιστικὴν της μορφήν ἐλατρεῦετο ὡς θεότης καὶ ὁ Ζεὺς, θεωρούμενος προστάτης τῶν ξένων, ὠνομάζετο *Ξένιος Ζεὺς*: «*ὦ Ζεῦ Ξένιε*» (Ὀμήρου Ὀδύσσεια, Ι 271). Ὁ Ὀμηρος καὶ ὁ Πλάτων ἐξαίρουν τὴν ἱερότητα τῶν ξένων καὶ διδάσκουν ὅτι κάθε ἔθνη καὶ πρᾶξις ἐναντίον τῶν ξένων τιμωρεῖται ἀπὸ τοὺς θεοὺς: «*Ζητῶν... ἐδείσατε μῆνιν ξενίων*» (Ὀμήρου Ἰλιάς, Ν. 625). Μὲ τὰς ἀρχὰς αὐτὰς περὶ ξένων καὶ ξενίας οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διέθετον ἓνα διαμέρισμα τῆς κατοικίας των, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο *ξενών* πρὸς φιλοξενίαν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς. Ὁ πολλαπλασιασμὸς ὅμως τῶν μετακινήσεων καὶ ἡ ἐμφάνισις τῶν πρώτων ὁμαδικῶν ταξιδιωτῶν πρὸς συμμετοχὴν εἰς θρησκευτικὰς, ἀθλητικὰς καὶ πολιτικὰς συγκεντρώσεις (Παναθήναια, Ἐλευσίαια, Πύθια, Ὀλύμπια, Ἀμφικτιονικὰ Συνέδρια κτλ.) ἐδημιούργησαν προβλήματα στενότητος εἰς τὴν παρεχομένην οὕτω πρὸς φιλοξενίαν, ἡ ὁποία ἀντικατεστάθη ἀπὸ μίαν μορφήν δημοσίας φιλοξενίας, ἐξασφαλιζομένη διὰ τῶν *καταγωγίων*, καὶ μίαν ἐπαγγελματικὴν τοιαύτην, ἐξασφαλιζομένην διὰ τῶν *πανδοχείων* καὶ *καπηλείων*. Περὶ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα, καθὼς ἀναφέρουν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, τὰ γνωστότερα καταγῶγια ἦσαν τῆς Ἐπιδαύρου, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ περιβόλου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, διὰ τὴν στέγασιν προσκυνητῶν καὶ ἀσθενῶν, τὸ περίφημον καταγῶγιον τῆς Ὀλυμπίας, ὀνομαζόμενον, προφανῶς ἐκ τοῦ ἀρχιτέκτονος, «*Λεωνίδαιον*», πλησίον τοῦ περιβόλου τῆς ἱερᾶς Ἄλτεως, καὶ τῶν Πλαταιῶν, πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας: «*Ὑστερον δὲ καθελόντες αὐτὴν ἐς ἔδαφος πᾶσαν ἐκ τῶν θεμελίων ᾠκοδόμησαν πρὸς τῷ Ἡραίῳ καταγῶγιον διακοσίων ποδῶν...*» (Θουκυδίδου Ἱστορία, βιβλ. Γ' 69). Τὰ καπηλεῖα ἦσαν μᾶλλον χῶροι, ὅπου διετίθεντο πρὸς πώλησιν τροφὴ καὶ οἶνος, παρὰ τόποι διαμονῆς, ἐξελιχθέντα βαθμιαίως εἰς κέντρα τέρψεως καὶ θεάματος, ἀμφιβόλου μάλιστα φήμης. Λέγεται ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἀπεβλήθη παμνηφεὶ ὑπὸ τῆς Βουλῆς τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς Ἀρεοπαγίτης, ἐπειδὴ ἐπεσκέφθη ἀπλῶς ἓνα καπηλεῖον.

2. Ρωμαϊκή εποχή

Αί μορφαί αὐταί καταλυμάτων φιλοξενίας μετεφέρθησαν καὶ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ὑπὸ τὴν ὄνομασίαν «hospitii publici» (δημόσια καταγώγια) καὶ «deversoria ἢ caupona» (πανδοχεῖα ἢ καπηλεῖα). Ἐπίσης ἀπαντῶνται καὶ μὲ ἄλλας ὀνομασίας, ὅπως «mansiones», «stabularii», ὅπου ἐξησφαλίζετο καὶ σταυλισμὸς τῶν ἀλόγων, «tabernae vinariae» (οἶνοπωλεῖα). Οἱ πρεσβευταὶ τῆς Ρόδου, μὴ φιλοξενηθέντες ὑπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Γερουσίας τὸ 176 π.Χ., κατέλυσαν εἰς ἓν «sordidum deversorium» (ρυπαρὸν πανδοχεῖον). Ὅλα τὰ ἀνωτέρω μέσα φιλοξενίας ἐχαρακτηρίζοντο γενικῶς ὡς χῶροι ἀναπαύσεως (asylī) καὶ παρεῖχον τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἐπὶ πληρωμῇ εἰς τοὺς ταξιδεύοντας ἐμπόρους, κρατικούς ὑπαλλήλους καὶ λοιποὺς ταξιδιώτας, οἱ ὅποιοι εὕρισκον ἐκεῖ τροφὴν καὶ στέγην, ὕστερα ἀπὸ ἓνα κοπιῶδες ταξίδι. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Νέρωνος ἐγνώρισε καὶ ἄλλας μορφάς καταλυμάτων, ὄχι καλυτέρας τῶν προηγουμένων, αἱ ὅποια ὠστόσον θεωροῦνται πρῶται στοιχειώδεις μορφαί φιλοξενίας ἐπὶ πληρωμῇ (1).

3. Βυζαντινὸν

Κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν τὰ διάφορα αὐτὰ μέσα φιλοξενίας (καταγώγια, πανδοχεῖα, καπηλεῖα) ἐπέζησαν, καίτοι παρεξέκλιναν τοῦ σκοποῦ των, καταστάντα κέντρα ἀκολασίας, διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς πιστοὺς τῆς νὰ καταλύουν εἰς αὐτὰ (κανὼν 24ος τῆς συνόδου τῆς Λαοδικείας 359 μ.Χ.). Οὕτω, τὴν φιλοξενίαν τῶν ξένων ἀνέλαβον τὰ μοναστήρια, ἰδρύσαντα ἰδιαίτερα διαμερίσματα διὰ τοὺς ξένους, τὰ ὁποῖα ὀνομάσθησαν ξενῶνες, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ἀρχονταρῖκια, μορφὴ συναντωμένη ἀκόμη μέχρι σήμερον, ἰδιαίτερος εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος φαίνεται νὰ ἔχη χρησιμοποιηθῆ τὸ πρῶτον ἡ λέξις ξενοδοχεῖον: «Ξενοδοχεῖα καθ' ἐκάστην πόλιν κατάστησον» (Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους 49). Μὲ τὸ ὄνομα xenodochium μετεφέρθη καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ὡς ἀναφέρει ὁ Παῦλος ὁ διάκονος, Λατίνος ἱστορικός τοῦ 8ου μ.Χ. αἰῶνος. Βραδύτερον οἱ ξενῶνες αὐτοὶ μετατρέπονται εἰς φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα μὲ διττὴν ἀποστολὴν, τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν ξένων καὶ ἐντοπίων: «Ξενῶνες δύο, ἕτερος μὲν ξένοις ἐνδημοῦσι καταλυτήριον, ὁ δὲ ἕτερος ἀναπαυτήριον νοσοῦσι πτωχοῖς» (Προκοπίου τοῦ Καισαρέως, Περὶ Κτισμάτων Πραγματεία Ε. 6). Ὁ ὀνομαστότερος ξενῶν τῆς περιόδου αὐτῆς, ἰδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἦτο «Ἡ Βασιλείας», τὸ ἀποκαλούμενον «Μέγα καταγώγιον τοῖς ξένοις». Ἄλλοι ξενῶνες ἦσαν ὁ ξενῶν τοῦ Σαμψῶν, ὁ διευθυντὴς τοῦ ὁποίου Μηνῆς, ὁ «ξενοδόχος τοῦ Σαμψῶν», ἐγίνε καὶ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, «Ὁ ξενῶν τοῦ Ζωτικοῦ» καὶ ἄλλοι ἰδρυθέντες κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων εἰς διάφορα μέρη καὶ ἰδίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπο-

(1) Giovanni Ferrero, «l' albergo, organizzazione, gestione, rilevazioni statistiche e contabili» Μιλάνον 1952, σ. 4-5.

λιν (1). Οί ξενῶνες αὐτοὶ ἐξειλίχθησαν εἰς μεγάλους ξενοδοχειακοὺς καὶ φιλανθρωπικοὺς ὀργανισμοὺς.

4. Μεσαιωνικὴ ἐποχὴ

Ἡ μετέπειτα μεσαιωνικὴ ἐποχὴ, διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ φεουδαρχισμοῦ καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν μετακινήσεων, ἀνέστειλε, ἰδίᾳ εἰς τὴν Δύσιν, τὴν ἐξέλιξιν τῶν πρώτων αὐτῶν μορφῶν ξενοδοχείου καὶ οὕτως ἡ φιλοξενία παρείχεται ἀπὸ φίλους, μοναστήρια, τιμαριούχους καὶ πυργοδοσπότας εἰς τοὺς μετακινουμένους προσκυνητάς, τοὺς κρατικούς ὑπαλλήλους καὶ τοὺς ἐπισκέπτας ἐμποροπανηγύρεων. Περί τὸ τέλος τῆς περιόδου αὐτῆς ἤρχισαν νὰ κτίζονται χωρισταὶ ἐγκαταστάσεις φιλοξενείας, ὀνομαζόμεναι «hospitia», αἱ ὁποῖαι ἐξελιχθεῖσαι, συνειπία τῆς σημειωθείσης ἐν τῷ μεταξύ ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἐπαγγελματιῶν, ἀπετέλεσαν τὰς πρώτας ξενοδοχειακὰς μορφάς, ὀργανωμένας ἐπὶ οἰκογενειακῆς βάσεως. Τὰ γνωστότερα ξενοδοχεῖα τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι τὸ «Ἄετὸς» τῶν Παρισίων (1302), τὸ «Hospitium Bovis» τῆς Παδοῦης (1350) καὶ τὸ «Λευκὸς Λέων» τῆς Βενετίας (1483), εἰς τὸ ὁποῖον κατέλυν βαρῶν καὶ εὐγενεῖς. Τὰ ξενοδοχεῖα αὐτὰ ἦσαν ὑποτυπώδη καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξασφαλίσουν στοιχειώδεις ἀνέσεις εἰς τοὺς ταξιδιώτας. Λέγεται ὅτι τὸ πολυτελέστερον ξενοδοχεῖον τῆς ἐποχῆς, τὸ «Hospitium Bovis», τὸ ὁποῖον σημειωτέον ἀνῆκεν εἰς τὸν ἄρχοντα τῆς Παδοῦης Francesco Novello da Carrara, διεφήμιζεν ὅτι διέθετε κλίνας ἐφωδιασμένας ὄχι μόνον μὲ ἓνα σάκκον ἀπὸ ξηρὰ φύλλα, ἀλλὰ καὶ μὲ ἓνα προσκεφάλι καὶ ἓνα στράμα! (2). Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, οἱ ξενοδόχοι, γνωστοὶ μὲ τὴν ὀνομασίαν «hostellers», ὑποχρεοῦνται μὲ νόμον τοῦ 1349 νὰ ἔχουν ἐπιγραφὴν (sing) εἰς τὰ πανδοχεῖα τῶν (inns), διὰ νὰ διαφέρουν μεταξύ τῶν.

5. Ἀναγέννησις

Ἡ Ἀναγέννησις, διὰ τῆς ἐλευθέρως διακινήσεως τοῦ ἐμπορίου, τῆς ἀναπτύξεως τῶν πόλεων καὶ τῆς ἐνάρξεως τῶν πρώτων περιηγήσεων, συνέβαλεν εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ξενοδοχείου, τὸ ὁποῖον κατέστη περισσότερο ἄνετον καὶ καθαρὸν καὶ ἡ ὀργάνωσις του καλυτέρα. Οἱ μετέπειτα χρόνοι, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐδημιουργήθησαν τὰ ἀνεξάρτητα κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ ἤρχισαν ν' ἀνταλλάσσουν ἐπισκέψεις διπλωματικαὶ ἀντιπροσωπεῖαι των, προώθησαν περαιτέρω τὴν βελτίωσιν των καὶ συνέτειναν οὕτως εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων πολυτελῶν ξενοδοχείων, εἰς τὰς πρωτεύουσας κυρίως τῶν κρατῶν. Ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις, ἐν συνεχείᾳ, μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀτμομηχανῆς καὶ ἀνάπτυξιν τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ ἰδίᾳ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ τὴν δημιουργίαν ἀστικῆς τάξεως, ὥθησεν ἰδιαίτερος τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ξενοδοχείου, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται περὶ τὰ μέσα

1. Κ. Ἀμάντου, «Ἡ ἑλληνικὴ φιλοφροσύνη κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους», Ἀθῆναι 1923.

2. Americo Scarlatti, «Il cenno storico sull' industria alberghiera», ἔκδοσις Τ. C. I., Μιλάνον 1951, σ. 7.

πλέον του 19ου αιώνας να ικανοποιή παραλλήλως προς τὰς ταξιδιωτικὰς ἀνάγκας καὶ σκοποὺς ἀναψυχῆς (1). Θὰ πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι τὴν περίοδον αὐτὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀναπτύσσεται τὸ οἰκογενειακὸν πανδοχεῖον (family inn) καὶ διάφορα ἄλλα μέσα φιλοξενείας μετὰ τὸ ὄνομα «boarding house» καὶ «guest house», ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «pension» καταλύματα τῆς Δύσεως, καθὼς καὶ μετὰ τὸ ὄνομα «hotels». Ἡ λέξις hotel, ἡ ὁποία προέρχεται κατὰ σειρὰν ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον γαλλικὸν «ostel» καὶ τὸ λατινικὸν «hospitium» (φιλοξενία), ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὸ Λονδίνον ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα. Εἰς τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἐδημιουργήθησαν εἰς τὰς πρωτευούσας καὶ κέντρα παραθερισμοῦ (resorts) τῆς Εὐρώπης ξενοδοχεῖα πολυτελείας, ὅπως τὰ πρῶτα «Palace» εἰς τὴν Γαλλίαν, τὸ «Savoy Hotel» (1889), «Ritz», «Carlton», «Claridges» εἰς τὸ Λονδίνον καὶ διάφορα ἄλλα ξενοδοχεῖα μετὰ γνωστὰς μέχρι σήμερον ὀνομασίας («Royal», «Majestic» κλπ.). Ἡ Ἑλβετία ὑπῆρξε πρωτοπόρος εἰς ξενοδοχεῖα κυρίως παραχειμάσεως, σύμφωνα δὲ μετὰ χρονικὸν τῆς ἐποχῆς ἡ χώρα αὐτὴ τὸ 1844 διέθετε τὰ καλύτερα ξενοδοχεῖα τοῦ κόσμου. Εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα τὸ πρῶτον ξενοδοχεῖον, μετὰ τὴν ὀνομασίαν «Ξενοδοχεῖον τοῦ Λονδίνου», ἰδρύθη εἰς τὸ Ναύπλιον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀθωνος πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν μετακαλουμένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Βαυαρῶν καὶ ἄλλων ξένων, ἐπηκολούθησε δὲ ἡ ἴδρυσις ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Casali εἰς τὰς Ἀθήνας, μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτεύουσας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους (1834), καὶ τοῦ ξενοδοχείου μετὰ τὴν ὀνομασίαν «Νέον ξενοδοχεῖον». Ὀλίγον βραδύτερον ἰδρύεται καὶ τὸ «Ξενοδοχεῖον» «Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ» (2). Μέχρι τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος εἶχον δημιουργηθῆ ἀξιόλογα ξενοδοχεῖα, τόσον εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

6. Σύγχρονος ἐποχὴ

Ὁ 20ὸς αἰὼν ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία τοῦ συγχρόνου ξενοδοχείου, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη ἀλματωδῶς κυρίως μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἤδη τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ ἐσημειώθη μία ἀξιόλογος ταξιδιωτικὴ κίνησις ἐντὸς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χώρου, ὡς συνέπεια τῆς βελτιώσεως τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, διὰ τῆς εὐρύτερας χρήσεως τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, ὁ ὁποῖος, σημειωτέον, ἐν τῷ μεταξύ κατέστη «κινούμενον ξενοδοχεῖον» (wagons lits), καὶ τῆς δημιουργίας μιᾶς νέας κοινωνικῆς τάξεως, ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ μετακινῆται εἴτε δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις, εἴτε διὰ κρατικὰς ἀποστολάς, εἴτε διὰ θεραπευτικοὺς λόγους, εἴτε ἀκόμη καὶ διὰ ψυχαγωγίαν. Ἡ ψυχαγωγία τὴν ἐποχὴν αὐτὴν βεβαίως ἦτο προνόμιον τῶν πλουσίων, οἱ ὁποῖοι ἐπεσκέπτοντο ὄρισμένας ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος περιοχὰς τῆς Εὐρώπης (Ρώμη, Παρίσι, Λονδίνον, Βιέννη κτλ.), γνωστὰ ὄρεινὰ συγκροτήματα χειμερινῶν σπορ τῆς Ἑλβετίας καὶ βορείου Ἰταλίας, κέντρα παραθερισμοῦ καὶ τυχηρῶν παιγνίων (Ca-

1. Μιλτ. Ι. Λογοθέτη, «Ἡ προβληματικὴ τῆς συγχρόνου ξενοδοχειακῆς βιομηχανίας», Τουριστικαὶ Μελέται, τεύχος 4/1971, σ. 76.

2. Νικ. Γ. Λέκκα, «Ἡ ξενοδοχία παρ' Ἑλλήσιν», Ἀθῆναι 1924, σ. 81-82.

sino) τής Κιανής Ἀκτῆς, με ἀποτέλεσμα εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς νὰ δημιουργηθοῦν ἀξιόλογα ξενοδοχεῖα πολυτελείας. Ἐπίσης σημαντικὸς ἀριθμὸς ξενοδοχείων δημιουργεῖται καὶ εἰς περιοχὰς ἰαματικῶν πηγῶν, ὅπου συρρέουν ἐπισκέπται πρὸς θεραπείαν (Montecatini, Batenbaten, Aix Les Bains κτλ.) καὶ εἰς πόλεις διεθνῶν ἐκθέσεων (Λειψία, Μιλάνον κτλ.). Ὁ Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ἀνέστειλε τὴν πρόοδον τῶν ξενοδοχείων, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ ἔτους 1930 συνεχίζεται με ἔντονον ρυθμὸν διὰ τῆς ἐμφάνισεως πλέον καὶ τῶν πρώτων τουριστικῶν ξενοδοχείων εἰς γνωστὰ κέντρα παραθερισμοῦ τῆς Μεσογείου. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς δεκαετίας αὐτῆς τὰ μεγαλύτερα ξενοδοχεῖα τοῦ κόσμου ἦσαν τὸ «Dorchester», τοῦ Λονδίνου καὶ τὸ «Waldorf Astoria» τῆς Νέας Ὑόρκης.

Ἀμέσως μετὰ τὸν Β΄ Παγκόσμιον Πόλεμον σημειοῦται ραγδαία πρόοδος τοῦ ξενοδοχείου ὡς μέσου φιλοξενίας, ὃχι πλέον ἑνὸς περιορισμένου ἀριθμοῦ ταξιδιωτῶν, ἀλλὰ μιᾶς εὐρυτάτης μάξης τουριστῶν. Πράγματι, ὁ βασικὸς παράγων ἀναπτύξεως τῆς διαμορφωθείσης ἐν τῷ μεταξύ «ξενοδοχειακῆς βιομηχανίας» ὑπῆρξεν ὁ τουρισμὸς. Ἡ τεραστία ἀνάπτυξις τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ ἰδίᾳ τῆς ἀεροπορικῆς μεταφορᾶς, ἡ αὐξήσις τῶν ἀτομικῶν εἰσοδημάτων, ἡ κατοχύρωσις τοῦ δικαιώματος τῶν διακοπῶν τῶν ἐργαζομένων, ἡ ἄνοδος τοῦ βιοτικῶ καὶ πολιτιστικῶ ἐπιπέδου τῶν λαῶν καὶ ἡ ἀπλοποίησις τῶν διατυπώσεων μετακινήσεως, ἀποτελοῦν μερικὸς βασικοὺς παράγοντας, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἀποδοθῆ ἡ διαμόρφωσις τοῦ τουρισμοῦ εἰς ἕνα μαζικὸν παγκόσμιον φαινόμενον με κάλυψιν εὐρυτάτων κοινωνικῶν τάξεων (1). Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῆ, ὅτι 198 ἑκατομμύρια «ἀφίξεις» τουριστῶν ἔχουν καταχωρηθῆ εἰς τὰς στατιστικὰς τῆς παγκοσμίου τουριστικῆς κινήσεως κατὰ τὸ 1972, με ἀντίστοιχον δαπανηθῆν συνάλλαγμα μόνον δι' ἑξοδα διαμονῆς, ψυχαγωγίας καὶ μετακινήσεως ἐντὸς τῶν χωρῶν ἐπισκέψεως 24 δισεκατομμύρια δολλάρια, ποσὸν ἀντιπροσωπεῦον, κατὰ τὰς στατιστικὰς τοῦ ΟCDE τὸ 6% τοῦ παγκοσμίου ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου καὶ τὸ 5% τῆς συνολικῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως. Αἱ τεράστια οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ἐπιπτώσεις τοῦ φαινομένου τούτου ὠδήγησαν πολλὰς χώρας, ἰδίᾳ τῆς Μεσογείου, νὰ ἀναγνωρίσουν τὸν τουρισμὸν ὡς στρατηγικὸν παράγοντα τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἀναπτύξεως καὶ νὰ προωθήσουν αὐτὸν διὰ μαζικῶν ἐπενδύσεων εἰς ἔργα ὑποδομῆς καὶ ἰδιαιτέρως φιλοξενίας. Ἀκόμη καὶ αἱ χώραι τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, αἱ ὁποῖαι ἀποστρέφονται ἐξ ἰδεολογικῶν ἀρχῶν τὰς «οἰκονομίας ὑπηρεσιῶν», ὁμιλοῦν σήμερον περὶ «τουριστικῆς βιομηχανίας» καὶ καταβάλλουν κάθε προσπάθειαν διὰ τὴν προσέλκυσιν «συναλλαγματοφόρων ἐπισκεπτῶν». Αὐτὴ ἡ μαζικὴ «ἀνθρωπίνῃ ἑξοδος», ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύει μίαν τεραστίαν καταναλωτικὴν δύναμιν εἰς ὑπηρεσίας διαμονῆς καὶ διατροφῆς (ξενοδοχεῖα - ἐστιατόρια), ἐδημιούργησε τὴν ἀνάγκην ὀργανώσεως τῆς ὑποδοχῆς τοῦ μετακινουμένου τουριστικοῦ πλήθους, πρωτίστως διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἀπαραιτήτων μέσων φιλοξενίας.

Τὰ παραδοσιακοῦ τύπου ξενοδοχεῖα δὲν ἦσαν εἰς θέσιν πλέον ν' ἀνταποκρι-

1. Μιλτ. Ι. Λογοθέτη, «Προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῆς τουριστικῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως», Ἀθῆναι 1971, σ. 8-9.

θοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς νέας μαζικῆς ζητήσεως καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ποσότητος καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ποιοτικῶν προδιαγραφῶν. Χρειάσθηκε νὰ βελτιωθοῦν τὰ κλασσικοῦ τύπου ξενοδοχεῖα καὶ νὰ ἐξελιχθοῦν εἰς τὰ σημερινὰ *τουριστικὰ ξενοδοχεῖα*, τῶν ὁποίων χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ ἀπόλυτος προσαρμογὴ τῶν πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ «ἀνθρώπου τῶν διακοπῶν» (*vacancier*). Παραλλήλως ἀνεζητήθησαν καὶ ἐδημιουργήθησαν νέαι μορφαὶ φιλοξενίας, ὅπως τὰ ὀδικὰ *ξενοδοχεῖα* (*motels*) καὶ οἱ ἐξοχικοὶ οἰκίσκοι (*bungalows*). Μεγάλην πρόοδον ἐσημείωσαν ἰδιαιτέρως τὰ ὀδικὰ ξενοδοχεῖα εἰς τοὺς μεγάλους αὐτοκινητοδρόμους, μὲ τὴν ἀλματώδη ἀνάπτυξιν τοῦ ἰδιωτικοῦ αὐτοκινήτου, τὸ ὁποῖον, κατὰ χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν, μετέτρεψε τοὺς ἀνθρώπους εἰς «τετράτροχα ζῶα» καὶ ἐδημιούργησε τὸν «μηχανοκίνητον τουρισμὸν» (*tourisme motorisé*). Ἐντυπωσιακὸν παράδειγμά τῆς ξενοδοχειακῆς αὐτῆς μορφῆς ἀποτελεῖ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἡ *Holiday Inn*, ὁ μεγαλύτερος ξενοδοχειακὸς ὀργανισμὸς τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος τὸν Ἰούνιον τοῦ 1969 διέθετε 1.085 ἐγκαταστάσεις μὲ 185.000 δωμάτια, καὶ 217.000 κλῖνας, αἱ ὁποῖαι συνδέονται μεταξύ των μὲ ἰδιαίτερον σύστημα *telex*, ὑποβρύχια τηλεγραφικὰ καλώδια, δορυφόρον τηλεπικοινωνιῶν καὶ μὲ ἓνα πλήρες ἠλεκτρονικὸν κέντρον διὰ τὰς κρατήσεις (*reservations*) (1).

Ἡ γιγάντωσις τοῦ τουριστικοῦ ξενοδοχείου ἀπὸ ἀπόψεως ὄγκου, πού εἶχεν ἄμεσον συνέπειαν τὴν «αὐτοματοποίησιν τῆς διαβιώσεως», ᾧδήγησεν εἰς τὴν ἀναζήτησιν μιᾶς «ἀνθρωπιστικωτέρας» μορφῆς, ἡ ὁποία ἀνευρέθη εἰς ἓνα συνδυασμὸν μεταξύ τουριστικοῦ ξενοδοχείου καὶ ἐξοχικῶν οἰκίσκων. Πρόκειται διὰ τὰ σύγχρονα *τουριστικὰ συγκροτήματα*, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ἡ ἄμβλυνσις τῶν ψυχολογικῶν κυρίως προβλημάτων τοῦ «ὄγκου», καὶ τῆς «μηχανοποίησεως» καὶ ἡ δημιουργία συνθηκῶν ἐξοικειώσεως καὶ συμφιλιώσεως τοῦ ἀνθρώπου - πελάτου πρὸς τὸ περιβάλλον. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς «λαϊκοποιήσεως» τοῦ τουρισμοῦ διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτὸν εὐρυτάτων στρωμάτων τῶν ἐργαζομένων τάξεων καὶ τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου καὶ ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἀνάγκης ἐξευρέσεως ἀσφαλιστικῆς δικλείδος ἀντιμετώπισεως τῆς ἠῤῥημένης ζητήσεως κατὰ τοὺς μῆνας τῆς αἰχμῆς, ἐδημιουργήθησαν καὶ τὰ οὕτω πῶς καλούμενα *συμπληρωματικὰ μέσα*, αἱ κυριώτεραι μορφαὶ τῶν ὁποίων εἶναι τὰ *ἐνοικιαζόμενα διαμερίσματα*, οἱ *ξενῶνες*, τὰ *οἰκοτροφεῖα*, καὶ τὰ *campings*. Ἡ παράλληλος ἄλλωστε ἀνάπτυξις τῶν διὰ θαλάσσης περιηγήσεων (*croisières*) ἐδημιούργησε τὰ «πλωτὰ ξενοδοχεῖα» ἥτοι τὰ *κρουαζιερόπλοια*, πού ἀντιπροσωπεύουν σήμερον μίαν δυναμικὴν μορφήν ναυτιλιακῆς καὶ ξενοδοχειακῆς ἐπιχειρήσεως. Ἴσως θὰ πρέπει νὰ μνημονευθοῦν ἀκόμη αἱ *κλινώμαξαί* (*wagons - lits*) τῶν σιδηροδρόμων, τὰ συρόμενα ὑπὸ τῶν αὐτοκινήτων *τροχόσπιτα* (*trailers*) καὶ ἐνδεχομένως εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον νὰ γίνῃ λόγος καὶ περὶ *ἀεροξενοδοχείων*.

Ἡ θεραστία αὐτὴ ἀνάπτυξις τῶν διαφόρων ξενοδοχειακῶν μορφῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑπεισηῖλλον αἱ τεχνικαὶ τελειοποιήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκάλυψαν τόσον τὸν

1. Μιλτ. Ι. Λογοθέτη, «Σύγχρονα προβλήματα τῶν τουριστικῶν ἐπιχειρήσεων», *Τεχνικαὶ Μελέται*, τεύχος 1/1971, σ. 7.

τομέα τῶν κατασκευῶν, ὅσον καὶ τὸν τομέα τοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ παραλλήλως υἱοθετήθησαν προηγμένοι μέθοδοι ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως, προσέδωσαν εἰς αὐτὰς βιομηχανικὸν χαρακτήρα καὶ διεμόρφωσαν τὴν οὕτω καλουμένην «ξενοδοχειακὴν βιομηχανίαν», ἡ ὁποία ὡς ὄρος ἐπεκράτησε διεθνῶς (hotel industry ἀγγλικά, industrie hôtelière γαλλικά, industria alberghiera ἰταλικά) καὶ ὑποδηλοῖ τὸ σύνολον τῶν συγχρόνων δραστηριοτήτων φιλοξενίας. Τὴν σημερινὴν ξενοδοχειακὴν βιομηχανίαν διακρίνουν ὠρισμένα στοιχεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων : ἡ τάσις δημιουργίας μεγάλων ἐθνικῶν καὶ ὑπερεθνικῶν ὀργανισμῶν (ὀριζόντιος συγκεντρωτικότητος) καὶ ἡ συνεργασία τῶν ἀμέσως μετὰ τὴν φιλοξενίαν ἀσχολουμένων ἐπιχειρήσεων (κάθετος συγκεντρωτικότητος) (1). Χαρακτηριστικὰ παραδείγματα τῶν ἀνωτέρω μορφῶν ἀποτελοῦν ἡ ἀγγλικὴ Trust Houses, ἡ ὁποία διαθέτει σήμερον 193 ξενοδοχεῖα μετὰ δυναμικότητα 13.000 κλινῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ἰρλανδίαν καὶ τὸ ἐξωτερικόν, καὶ οἱ ἀμερικανικοὶ ξενοδοχειακοὶ ὀργανισμοὶ Hilton, Sheraton καὶ Intercontinental. Ὁ ὄμιλος Hilton περιλαμβάνει δύο ἐταιρεῖας, τὴν Hilton Hotels Corporation, μετὰ 33 ξενοδοχεῖα δυναμικότητος 29.000 δωματίων εἰς 26 ἀμερικανικὰς πόλεις καὶ τὴν Hilton International Company, ἡ ὁποία τὸ 1967 ἀπερροφήθη ἀπὸ τὴν TWA καὶ διαθέτει σήμερον 44 ξενοδοχεῖα δυναμικότητος 15.000 δωματίων εἰς 29 ξένας χώρας. Ὁ ἕτερος ὄμιλος Intercontinental, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Pan-American, διαθέτει σήμερον 52 ἐγκαταστάσεις, μετὰ συνολικὴν δυναμικότητα 16.000 δωματίων καὶ εἰς τὰς πέντε ἡπείρους. Τέλος, τὸ ξενοδοχειακὸν συγκρότημα Sheraton, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὸ 1968 ἐλέγχεται ἀπὸ τὴν ITT (International Telegraph and Telephon), διαθέτει ἐπίσης σημαντικὸν ἀριθμὸν ξενοδοχείων, τῶν ὁποίων ἡ δυναμικότης εἰς κλίνας ὑπερβαίνει τὰς 15.000 (2). Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἐταιρεῖας ἀεροπορικῶν μεταφορῶν ἐξεδήλωσαν ἐνδιαφέρον συμμετοχῆς εἰς ξενοδοχειακὰς ἐπιχειρήσεις καὶ μεγάλοι διεθνεῖς τουριστικοὶ ὀργανισμοὶ (Tourora, Club Mediterranée, Tjareborg), ναυτιλιακαὶ ἐπιχειρήσεις μετὰ πρωτοπόρους τοὺς ἑλληνικοὺς οἴκους Χανδρῆ, Καρρᾶ καὶ Θεοδωρακοπούλου, ὡς καὶ ἐταιρεῖαι πετρελαιοειδῶν (Esso - Ἀμερικῆς, Agip - Ἰταλίας), αἱ ὁποῖαι ἐδημιούργησαν προτύπους ξενοδοχειακὰς μονάδας ἐπὶ τῶν μεγάλων αὐτοκινητοδρόμων. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ξενοδοχειακαὶ ἐπιχειρήσεις ὀριζοντίου συγκεντρωτικότητος δύνανται νὰ θεωρηθοῦν αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὸν ΕΟΤ ξενοδοχειακαὶ μονάδες ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Ξενία» καὶ τὸ συγκρότημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς «Ἀστήρ».

Αὐταὶ εἶναι αἱ τελευταῖαι ἐξελίξεις τῆς ξενοδοχειακῆς βιομηχανίας : μεγάλα συγκροτήματα, μετὰ ὑπερεθνικὴν κατὰ τὸ πλεῖστον σύνθεσιν καὶ μετὰ ἐκδηλον τὴν τάσιν συγκεντρώσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως εἰς τοὺς βασικοὺς παράγοντας τοῦ τουριστικοῦ κυκλώματος (ξενοδόχους - παραγωγούς, τουριστικοὺς πράκτορας - ἐμπόρους, ἐταιρεῖας μεταφορῶν - διανομεῖς). Ποῖαι θὰ εἶναι αἱ μελλοντικαὶ ἐξε-

1. Walter Hunziker, «Tendances concentrationistes dans le tourisme national et international», Revue de Tourisme, No 4/1969, σ. 146-147.

2. René Baretje, «Le mouvement de concentration dans le tourisme moderne», Aix-en-Provence 1969, σ. 24-27.

λίξεις δυσκόλως δύναται τις νὰ προβλέψη. Τὸ πιθανώτερον πάντως εἶναι ὅτι ἡ συνεχῶς διευρυνομένη τουριστικὴ κατανάλωσις, εἴτε διότι ὅλον ἐν καὶ περισσό-τεροι ἄνθρωποι θὰ ταξιδεύουν, εἴτε διότι θὰ ἀυξηθοῦν αἱ ἡμέραι σχολῆς τῶν ἐργα-ζομένων, θὰ ἀσκήσῃ ἰσχυρὰν πίεσιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς δημιουργίας μέσων φιλοξενίας, ὅπου ὁ ἄνθρωπος θὰ διατηρῇ τὴν προσωπικότητά του μέσα εἰς ἓνα περιβάλλον ἡρεμον, οἰκεῖον καὶ περισσότερον «ἀνθρώπινον».